

ҚР МЕМЛЕКЕТТІК РӘМІЗДЕРІНІҢ СИПАТТАМАСЫ

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы

Ту - мемлекеттің егемендік пен біртұтастықты білдіретін басты рәміздерінің бірі. "Ту" термині голландиялық "vlag"сөзінен шыққан. Ту - бұл әдетте елтаңба немесе эмблема ойлап табылған, белгіленген өлшемдер мен түстердің матасының сабына немесе бауына бекітілген. Ежелгі заманнан бері ту ел халқын біріктіру және оны белгілі бір мемлекеттік біліммен сәйкестендіру қызметін атқарды.

Тәуелсіз Қазақстанның Мемлекеттік туы ресми түрде 1992 жылы қабылданды. Оның авторы-суретші Шәкен Ниязбеков.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы-ортасында шұғылалы күн, оның астында қалықтап ұшқан қыран (бүркіт) бейнеленген тік бұрышты көгілдір түсті кенеп. Тудың сабының тұсында тік жолақ түрінде ұлттық өрнек нақышталған. Күн, оның шұғыласы, қыран және ұлттық өрнек жасау – алтын түстес. Тудың ені мен ұзындығының арақатынасы-1: 2.

Геральдика дәстүрінде әрбір түс белгілі бір ұғымды танытады. Сонымен, көк-көгілдір түс адалдықты, адалдықты және абайсыздықты білдіреді. Сонымен қатар, аспан көк түсі түрік мәдениетінде терең символдық мәнге ие. Ежелгі түркілер әрқашан аспанды өзінің құдайы-әкесімен құрметтеген, ал олардың көк туы арғы ата-бабаға деген адалдықты бейнелеген.

Қазақстанның Мемлекеттік туында ол ашық аспанды, бейбітшілікті және игілікті – ал бір түсті фон-еліміздің бірлігін бейнелейді.

Геральдикалық канондардан шыққан күн байлық пен молшылықты, өмір мен энергияны бейнелейді. Сондықтан елдің туындағы күн сәулелері астық түрінде болады – гүлдену мен әлауқаттың белгісі. Қазақстанның мемлекеттік атрибутикасында күннің бейнесі оның жалпыадамзаттық құндылықтарды қастерлейтінін дәлелдейді және жас мемлекеттің жасампаздық күш-қуатын, серіктестік пен ынтымақтастық үшін әлемнің барлық еліне ашық екенін айғақтайды. Бүркіттің бейнесі көптеген халықтардың елтаңбалары мен туларында қолданылатын басты геральдикалық атрибуттардың бірі болып табылады. Бұл бейне әдетте биліктің, көрегендіктің және жомарттықтың символы ретінде қабылданады. Күн астында қалықтаған бүркіт мемлекеттің күш-қуатын, оның егемендігі мен тәуелсіздігін, биік мақсаттар мен жарқын болашаққа ұмтылысын танытады. Еуразиялық көшпенділердің дүниетанымында бүркіт бейнесі ерекше орын алады. Ол оларда еркіндік пен адалдық, абырой мен батылдық сезімі, күш пен тазалық сияқты ұғымдармен байланысты. Алтын бүркіттің айшықты бейнесі жас егемен мемлекеттің әлемдік өркениет биігіне деген ұмтылысын көрсетеді.

Мемлекеттік Тудың маңызды элементі оның сабының қасында ұлттық ою-өрнегі бар тік жолағы болып табылады. Қазақ ою-өрнегі-халықтың эстетикалық талғамына қатаң сәйкестікте әлемнің арнайы көркем шығармасының бір түрі. Әр түрлі формалар мен сызықтардың үйлесімін білдіретін ол халықтың ішкі әлемін ашудың мәнерлі құралы болып табылады. Тудың сабының бойы салынған ұлттық өрнектер Қазақстан халқының мәдениеті мен дәстүрін символдық тұрғыда бейнелейді.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЕЛТАҢБАСЫ

Елтаңба - мемлекеттің басты рәміздерінің бірі. "Елтаңба" термині "erbe" (мұра) неміс сөзінен шыққан және мұралық ерекшелік белгісін – символдық мән берілетін фигуралар мен заттардың үйлесімін білдіреді.

Тарихы көрсетіп отырғандай, тағы көшпенділер дәуірінің тұрған қазіргі Қазақстан аумағында, өздерін ерекше символ – тотеммен, "тамға" атауын алған графикалық көрініспен теңестірген. Бұл термин алғаш рет түркі қағанатында қолданыла бастады.

Егемен Қазақстанның Елтаңбасы 1992 жылы ресми түрде қабылданды. Оның авторлары белгілі сәулетшілер Жандарбек Мәлібеков пен Шот-Аман Уәлиханов.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік елтаңбасы дөңгелек нысанды. Бұл – Ұлы дала көшпенділері айрықша қастер тұтқан өмір мен мәңгіліктің символы.

Мемлекеттік елтаңбаның орталық геральдикалық элементі – көгілдір түс аясындағы шаңырақ (киіз үйдің жоғарғы күмбез тәрізді бөлігі) бейнесі. Шаңырақты айнала күн сәулесі секілді тараған уықтар шаншылған. Шаңырақтың оң жағы мен сол жағына аңыздардағы қанатты пырақтар бейнесі орналастырылған. Жоғарғы бөлігінде – көлемді бес бұрышты жұлдыз, ал төменгі бөлігінде «Qazaqstan» деген жазу бар. Жұлдыздың, шаңырақтың, уықтардың, аңыздардағы қанатты пырақтардың бейнесі, сондай-ақ «Qazaqstan» деген жазу – алтын түстес.

Көк күмбезін еске салатын және Еуразия көшпенділерінің дәстүрлі мәдениетінде тіршіліктің негізгі бастауының бірі боп саналатын шаңырақ – киіз үйдің басты жүйе құраушы бөлігі. Республиканың

Мемлекеттік елтаңбасындағы шаңырақ бейнесі – елімізді мекендейтін барлық халықтардың ортақ қонысының, біртұтас Отанының символы. Шаңырақтың мықтылығы мен беріктігі оның барлық уықтарының сенімділігіне байланыстылығы секілді, Қазақстанда бақытқа жету әрбір азаматтың аман-есендігіне байланысты.

Аңыздағы қанатты тұлпарлар Мемлекеттік елтаңбадағы өзекті геральдикалық элемент болып саналады.

Бағзы замандағы тұлпар бейнесі батылдықты, сенімділікті және ерік күшін танытады. Пырақтың қанаты Қазақстанның көпұлтты халқының қуатты және гүлденген мемлекет құру туралы ғасырлар бойғы тілегін аңғартады. Олар – шынайы ой-арман мен ұдайы жетілуге және жасампаз дамуға ұмтылыстың көрінісі. Сонымен қатар, арғымақтың алтын қанаттары алтын масақты еске салады, қазақстандықтардың еңбексүйгіштігін және еліміздің материалдық игілігін танытады.

Өткен ғасырларда мүйіз көшпенділердің табынушылық ғұрыптарында, сонымен қатар, жауынгерлік тудың ұшына орнату үшін белсенді пайдаланылған. Көктің сыйын, жердің игілігін, жорықтың жеңісін әртүрлі жануарлардың мүйізі арқылы бейнелеу көптеген халықтардың символдық композицияларында елеулі орын алды. Сондықтан молшылық әкелетін мүйізі бар қанатты тұлпар семантикалық және тарихи түп-тамыры терең маңызды типологиялық образ болып саналады.

Республиканың Мемлекеттік елтаңбасындағы тағы бір деталь – бес бұрышты жұлдыз. Бұл символды адамзат ежелгі заманнан бері пайдаланып келеді, ол адамдардың ақиқат сәулесіне, барлық игі аңсарларға және мәңгілік құндылықтарға деген ұдайы ұмтылысын білдіреді. Мемлекеттік елтаңбада жұлдыздың бейнеленуі қазақстандықтардың әлемнің барлық халықтарымен ынтымақтастық пен серіктестік орнатуға ниетті ел болуға деген талпынысын танытады. Қазақстан тұрғындарының жүрегі мен құшағы бес құрлықтың өкілдері үшін қашанда ашық.

Елтаңбада қолданылған негізгі түс – алтынның түсі. Бұл – байлықтың, әділдіктің және кеңпейілділіктің символы. Сонымен қатар, көгілдір аспан түстес тудың түсі алтынның түсімен үйлесім тауып, ашық аспан, бейбітшілік және бақуат тіршілік ұғымдарын танытып тұр.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ГИМНІ

Гимн – мемлекеттің басты рәміздерінің бірі. Гректің «gimneo» сөзінен шыққан «гимн» термині «салтанатты ән» деген мағынаны білдіреді. Гимн ел азаматтарын тиімді әлеуметтік-саяси тұрғыдан топтастырып, этномәдени тұрғыдан теңдестіру үшін негізгі мәнге ие, маңызды дыбыстық рәміз саналады.

Тәуелсіз Қазақстанның тарихында еліміздің мемлекеттік гимні екі рет – 1992 және 2006 жылдары бекітілді.

Республика мемлекеттік егемендігін иеленгеннен кейін, 1992 жылы Қазақстан әнұранының музыкасы мен мәтініне байқау жарияланды. Байқау қорытындысы бойынша Қазақ КСР гимнінің музыкалық редакциясын сақтау туралы шешім қабылданды. Осылайша тәуелсіз Қазақстанның алғашқы гимнінің музыкасының авторлары Мұқан Төлебаев, Евгений Брусиловский және Латиф Хамиди болды.

Сонымен қатар, үздік мәтінге жарияланған байқауда авторлар ұжымы, белгілі ақындар Мұзафар Әлімбаев, Қадыр Мырзалиев, Тұманбай Молдағалиев және Жадыра Дәрібаева жеңіп шықты.

Елдің дыбыстық рәмізінің танымалдығын арттыру мақсатында 2006 жылы жаңа мемлекеттік гимн қабылданды. Оның негізі ретінде халықтың арасында кеңінен танымал «Менің Қазақстаным» патриоттық әні таңдап алынды. Ол әнді Шәмші Қалдаяқов 1956 жылы Жүмекен Нәжімеденовтің сөзіне жазған болатын. Қазақстанның Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев әнге мемлекеттік гимн жоғары мәртебесін беру және анағұрлым салтанатты шырқалуы үшін музыкалық туындының бастапқы мәтінін өңдеді. Қазақстан Парламенті 2006 жылы 6 қаңтарда палаталардың бірлескен отырысында «Мемлекеттік рәміздер туралы» Жарлыққа тиісті түзету енгізіп, еліміздің жаңа мемлекеттік гимнін бекітті.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны

Алтын күн аспаны,
Алтын дән даласы,
Ерліктің дастаны,
Еліме қарашы!
Ежелден ер деген,
Даңқымыз шықты ғой.
Намысын бермеген,
Қазағым мықты ғой!

Қайырмасы:

Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,

Жырың болып төгілемін, елім!
Туған жерім менің – Қазақстаным!

Ұрпаққа жол ашқан,
Кең байтақ жерім бар.
Бірлігі жарасқан,
Тәуелсіз елім бар.
Қарсы алған уақытты,
Мәңгілік досындай,
Біздің ел бақытты,
Біздің ел осындай!

Қайырмасы:

Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім!
Туған жерім менің – Қазақстаным!